

UDK 316.334.55 : [631.115.11:634.723 (497.11 Сурдулица)

Драган Тодоровић

Универзитет у Нишу – Филозофски факултет

Душан Стаменковић

Универзитет у Нишу – Филозофски факултет

УЗГАЈАЊЕ ЦРНЕ РИБИЗЛЕ У МАСУРИЦИ (СУРДУЛИЦА): НОВА ПЕРСПЕКТИВА *

О Масурици

Масурица се убраја у стара насељена српска насеља, чији први помени под овим именом сежу у 16. век (Каниц 1991). Данашње становништво (православни Срби и Роми муслимани и православци) потиче од досељеника придошлих након ослобођења од Турака из насеља Врањске котлине, Горње Пчиње, босилеградског Крајишта и других оближњих крајева (Стаменковић 2002). Пре Другог светског рата Масурица се могла похвалити другом по величини задругом у тадашњој Краљевини Југославији (*Сурдуличке новости*, 6. март 1978; према: Стаменковић и Станковић 2012). Послератна индустријализација изазвала је миграцију млађег становништва у град, а неуспела постсоцијалистичка транзиција на размеђи векова донела је гашење ретких привредних потенцијала, незапосленост, сиромаштво и опустеле образовне и културне институције (Влајковић 2012). Село има веома повољан географски положај, јер лежи на Масуричкој реци и налази се на додиру падина Варденика са истока и котлине са запада, па тако има приступ како шумама, тако и плодним њивама и пашњацима. Магистралним путем повезано са општинским центром, село се у савремености све више доживљава предграђем Сурдулице.

О предмету истраживања

Предмет истраживања је монографска обрада једног породичног газдинства из села Масурица у сурдуличкој општини, а према *Подсетнику за прикупљање грађе о породичним пољопривредним газдинствима*, израђеном под руководством др Ђуре Стевановића у

* Припремљено у оквиру пројекта *Одрживост идентитета Срба и националних мањина у пограничним општинама источне и југоисточне Србије (179013)*, који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

београдском Заводу за проучавање села, Српском удружењу за социологију села и пољопривреде и Балканској асоцијацији за социологију села и пољопривреде.¹

Подсетник захтева информације о саставу и величини газдинства, члановима газдинства (према полу и старости, према школској спреми, радном статусу, приходима) и пољопривредној производњи породичних газдинстава (ратарство и повртарство, сточарство, воћарство и виноградарство).

О саговорницима

Драган Петковић (слика 1) рођен је 23. јуна 1948. године у Масурици. Основну и средњу школу, машински смер, завршио је у Сурдулици. Са сетом признаје да је започео Вишу машинску школу у Битољу, у Македонији, али да је није завршио, јер није било никог да га надгледа и контролише. Петнаест година играо је фудбал, са запаженим партијама у ФК „Радник“ из Сурдулице, али се и то завршило на аматерском нивоу. Запослио се у сурдуличком предузећу „Мачкатица“ и ту сакупио 36 година радног века, плус две и по године бенефицираног радног стажа. Иако са средњошколским образовањем, али са израженим организаторским способностима, у фирми је 28 година обављао улогу шефа погона. За време рада у овом предузећу доживео је и тежак пад, који је узроковао вишеструке преломе костију и после кога је Драган једва остао жив. Након приватизације „Мачкатице“ и несугласица са новим власницима у погледу плаћања радника за обављене послове, 2006. године даје отказ и одлази на биро за запошљавање на две године. У међувремену је законски подигнута граница одласка у пензију за мушкарце са 63 на 65 година, тако да сада стрпљиво чека јун месец 2013. године када ће из статуса незапосленог лица на бироу рада закорачити међу пензионере.

Љиљана Петковић (слика 2) рођена је у Сурдулици 1949. године. Гимназију је завршила у Владичином Хану и правовремено започела студије права у Београду, али их је прекинула због удаје за Драгана. Као и супруг, радила је у „Мачкатици“ у књиговодству 26 година. Након озледе и операције кука прво одлази на биро, а затим 2007. године у пензију са 58 година. Повлачи се на породично имање у Масурицу и до 2010. године са Драганом чува пилиће и обрађује башту са поврћем, континуирано помажући и у чувању унучади кћерки Мирјани у Београду (све до истека 2011. године).

¹ Сакупљено сазнање предложак је и услов за писање реферата за XVIII међународни научни скуп „Власински сусрети“, који се одржава 6. и 7. септембра 2012. године у Власотинцу и на Власини.

Имају двоје деце, сина Младена и кћер Мирјану, који су завршили факултете у престоници и постали наставници у београдском школама: Мирјана француског језика, а Младен физичког васпитања.

У хладовини разлистале винове лозе разговору су присуствовала још двојица мештанина. Млађи, *Марко Симић*, апсолвент Пољопривредног факултета у Земуну, преломио је да, упркос факултетској дипломи, судбину веже за родитељско имање. Несумњиво ће неизмерна бити његова помоћ осталој родбини и сељанима у примени модерних техника и метода у обради земље и узгајању стоке. *Новица Миленовић* сличне је судбине као и његов кум Драган: ишчекује пензионерске дане, а дели судбину декларисаних индивидуалних пољопривредних произвођача. Добар је познавалац сеоских прилика и захвалан информатор о томе како се живело и радило у „Титово време“ (слика 3).

О породичном газдинству

Петковићи су нас дочекали у свом дому у Масурици, 26. јуна 2012. године, смештеном у сеоском центру, покрај ограђеног парка са мермерним крстом посвећеном Св. Тројици. Кућа је новијег датума, од чврстог је материјала, има приземље, спрат и поткровље и скромну окућницу у разнобојном цвећу (слика 4). Двориште је тесно, јер су у другој половини, наспрам садашње, „стара“ кућа од тугле, коју су пре много деценија подигли Драганови родитељи и живели у њој све до смрти (отац је преминуо 2010. године у 92. години живота). У складу са захтевима тадашње пољопривредне производње, на кућу су се наслањали амбари за одлагање сена, жита и кукуруза. Старци су за живота уредно товили неколико свиња и крава због меса и млека, перад нико није пребројавао. У сада празним помоћним зградама „станују“ скромна пољопривредна механизација (трактор, плуг, фреза), давнашњи „стојадин“ у возном стању и два мотоцикла (један исправан и други неисправан) (слика 5).

Старија масуричка сеоска домаћинства у прошлости су се углавном бавила узгајањем пшенице и кукуруза, јер је било ситније (живина) и крупније стоке (краве и свиње) која се хранила овим биљним културама. Са замирањем сточног фонда, смањивала су се житна и кукурузна поља. Угасла је и ранија пракса откупа жита или његове замене за брашно. Неколико покушаја забележено је у селу и са култивисањем вишње и малине, али нису заживели, најпре због тежине и обима послова, као и због непостојања државне подршке газдинствима.

Последњих се година домаћинство Петковића издржавало воћем из два воћњака и поврћем из сваштарских башта, те товом

пилића. Скромна Љиљанина пензија служила је тек за набавку основних намирница и плаћање месечних дажбина. Ваљало је засадити плодне масуричке парцеле новим културама. Али, којим? У бизнис са црним рибизлама нису кренули први: претходно се већ десетак домаћинстава у селу опробало у узгајању ове несвакидашње воћке.²

Охрабрени њиховим досадашњим искуствима и постигнутим резултатима, са окончањем рада у државној фирми, Љиљана и Драган одлучују током 2007. године да региструју пољопривредно газдинство, пријављујући уобичајене сеоске делатности на сопственим ливадама (гајење кукуруза, пшенице и крмног биља). Након пролећног припремања садница,³ четвртог новембра 2010. године, на изнајмљеној њиви у непосредној близини сопственог домаћинства, посадили су 850 засада црне рибизле и пријавили узгајање нове пољопривредне културе. Рибизле заузимају 30 ари (слика 6), а на још десет ари простиру се воћњак и башта (слика 7).

На одлуку да се, обоје у седмој деценији живота, окрену пољопривреди и тако дефинитивно вежу своју перспективу за село, утицало је неколико елемената: 1. љубав према земљи и узгоју воћа и поврћа, 2. недовољна примања, услед ниских пензија, 3. жеља да не оптерећују потомке бригом за родитељску егзистенцију, 4. поседовање какве-такве пољопривредне механизације (трактор са плугом, купљен две деценије уназад и мотокултиватор, са косом и фрезом) и 5. охрабривања стручњака да, уз адекватно третирање засада, почевши од пете године један грм црне рибизле може да донесе 3 до 5 килограма рода и обезбеди узгајивачима приличне приходе.

Како изгледа и исплати ли се узгајање црне рибизле?

Петковићима се, с почетка, чинило да узгајање црне рибизле не носи са собом превелико физикалисање. Брзо су променили мишљење: прскање хемикалијама не може да замени обраду земље фрезом и рад људске руке мотиком! Годишњи циклус обухвата обавезне радње. Касно у јесен воћка се ђубри специјалним ђубривом, стотинак грама око саднице. Правилне и широке размаке између шест вијугавих редова (сваки дужине по 150 м, плус два нешто краћа, због конфигурација терена) у пролеће Драган лако фрезира, уклањајући нараслу траву. Мука наступа када са међуредног окопавања коров треба уклонити између самих стабљика: ништа без повијене кичме и вештог баратања

² Марко нас информисе да је у селу седам хектара под црним рибизлама, а да узгајивачи махом поседују засаде на по 60-70 ари.

³ Да би уштедели на куповини декларисаних садница са пореклом, по цени од приближно једног евра, Драган је узимао резнице преостале након резидбе од других узгајивача, неговао их и правио од њих појединачне засаде на припремљеној земљи.

приручним алаткама (слика 8), које потраје читаву недељу. За рад се обично користи јутарња свежина (између 6 и 9 сати) и вечерња хладовина (између 18 и 21 сати). У међувремену следи још једно међуредно копање. По потреби се врши заливање (обавезно пре цветања, ако је била блага зима, као и пре и после бербе). Берба је у другој половини јула. Иако је тек друга сезона, рибизле са њихових поља већ су понеле изванредан род, за који се процењује да ће задовољити потребе укућана (слике 9 и 10).

Састав масуричке земље је такав да не захтева континуирано заливање. Но, у време највеће летње жеге, сеоска домаћинства сусрећу се са проблемом који мучи највећи број пољопривредника у Србији – непостојање организованог и систематског наводњавања. У самом селу постоји могућност довођења воде из реке, али искуснији масурички домаћини упозоравају да тако нешто са собом носи опасност од спирања земљишта и његовог исушивања. Љиљана и Драган планирају да од ове сезоне уведу наводњавање по систему „кап по кап“: купљена је цистерна од три тоне, али недостаје приколица коју би вукао трактор. Такође, за следећу је годину запланирана куповина и међуредно развлачење црева којима би и буквално саднице пољивали по принципу „кап по кап“. Нико још у селу није применио овај начин заливања већих пољопривредних површина, изузев неколико мањих пластеника. А рибизла је хидрофилна биљка: повлачи воду из тла, чак исушује делове мочварног земљишта. Без воде не може да опстане.

Упркос побројаним напорима, истог датума 2011. године Љиљана и Драган потписују са Љиљанином тетком уговор о закупу земљишта на коришћење и саде нових 800 засада црне рибизле на још једној њиви од 32 ара.⁴

Исплати ли се рибизла њеним произвођачима? На обе њиве Петковићи баце два цака јесењег ђубрива „воћкала“ (сваки кошта око две хиљаде динара). У пролеће обавезно иде шалитра, два пута по педесет грама (два цака, такође, по две хиљаде динара). Једно прскање као прихрана и као заштита од пламењаче и бубица кошта хиљаду динара. Осамдесет литара нафте за трактор, колико им следује на основу пријављеног пољопривредног газдинства, добили су по регресивној цени коју даје држава (трошак од око осам хиљада динара). Док су приноси симболични, бербу није тешко спровести, али

⁴ Да озбиљно желе да се у будућности баве овим послом, наши домаћини потврђују и плановима за проширивање засада рибизле на трећој парцели од десет ари. Ради се о тзв. „миразовини“, површини коју је Љиљана наследила од мајке и која још увек није пријављена као део пољопривредног газдинства. Земљиште је равно и погодује захтевима узгајања рибизле, а у непосредној близини је и дренажни канал који би омогућио стално наводњавање, без спирања горњег слоја земље.

кад стабљике нарасту и понесу род, намеће се питање редовног окопавања и плаћање берача. Домаћинства која дуже узгајају рибизлу, најчешће је предају приватним откупљивачима из Сурдулице, а одскора постоји и приватна хладњача у Сурдулици. Чак када се укључе и ђуди природе („Претпрошле године град је све смлатио, а прошле године била је велика суша. Снег што је био ове зиме, нама је умањио род најмање двадесет посто. Пре недељу дана једва смо се одбранили од града. Срећом, овде у близини има противградна станица, а тукли су ракетама облака и из суседног села, чак и из Врања“ – сведочи Драган), на које сељани могу само немоћно да слежу раменима, труд се на крају исплати (прошлогодишња цена откупљивача била је сто динара за килограм). (Љиљана оптимистички срачунава: „Нека после четврте године сваки грм роди по три килограма плода, што нам са једне њиве доноси принос од две и по хиљаде евра, и још толико од друге. Па, која то култура може да ти донесе толики новац на шездесет ари? Ниједна, без обзира да ли је кукуруз или је пшеница.“).

Мења ли масурице привредно лице?

Одвајкада је Масурица била ратарско село, житница. Народ се бавио и сточарством, говедарством најпре, сточни фонд чиниле су краве и свиње. Старији људи нису мењали навике ни у другој половини двадесетог века, док су налози индустријализације и свеопштег отварања земље иза Другог светског рата потакли свеопшту миграцију младих људи са њива у фабричке погоне. Неки су у трагању за социјалном сигурношћу и лакшим животом у потпуности напустили родна огњишта и од земљоделаца и косача постајали мајстори у радионицама, професори и лекари, други су вешто „полутанили“ између производних хала и сеоске бразде. Ствари су овако функционисале све до пред крај деведесетих, када је сточарство у овом крају достигло тзв. *историјски минимум*. Биологија је чинила своје, понестајало је пастира спремних да истерују стоку на плодне пашњаке Вареденика. Преостало је десетак домаћинстава са по двадесетак грла стоке, коју лети изводе на испашу, а зими враћају у сеоске торове. У трагању за бољим економским ефектима становништво се постепено окретало воћарству: јагоде, вишње, рибизле, одскора се сади и аронија. Све су прилике да у перспективи ово постане *воћарски крај*.

Може ли држава да помогне?

Објашњавају нам домаћини да је Масурица добила име по води, од речи „масу“, заправо по Мисирској равници између Еуфрата и Тигра. Кад су Турци дошли у ове крајеве и кад су видели поља која се

наводњавају путем вада са веће надморске висине, то их је одмах подсетило на плодне египатске равнице.⁵

Две-три деценије уназад постојала је намера општинских власти да се регулише читав масурички хидро-систем, али је услов био да се изведе комасација земљишта. Сељани нису били јединствени, посебно они чије су парцеле биле у непосредној близини дренажа и користиле природни пад земљишта за наводњавање. („Жене су легле пред багере, нису дозволиле комасацију, то је њихова дедовина, то су њихове њиве“, препричава нам млади Марко какве је све приче слушао од старијих. И додаје: „Комасацију није лако спровести. И није исто у Војводини и Поморављу, где је квалитет земљишта сличан, и код нас где има пет различитих класа земљишта.“) Са друге стране, ни искуство комасације у суседним селима, Дугојници и Алакинцу, није најбоље.

„Опет будући инжењер пољопривреде стручно појашњава: 'Наша поља имају природан нагиб од три посто, то је врло благи пад и нема опасности од ерозије, било приликом наводњавања, било приликом кише. Кад су радили комасацију у суседним селима, њиве су окренули по изохипсама, а оне су биле низ нагиб, па тако сада, кад се оре, остају разори и низ њих се цеди сувишна вода. На тим су плацевима сада блато и мочваре, половина земљишта је у потпуности необрађена. А овде код нас нема таквих забарених површина, осим површина према реци. Дакле, комасација мора много стручно да се одради да би дала најбоље резултате.'"

Драган се придружује у оценама користи од комасације: 'У највећем броју случајева ради се о ситним парцелама, које покупуљују производњу. На пример, на колико места треба да одеш трактором кад дође време орања земље, ако су ти парцеле расуте по целом селу? А ако имаш само на једном месту хектар, два или три земље, било би другачије и планирање, и наводњавање, трошкови су мањи'."

Делом због неслоге становништва, делом због исхитрених потеза из минулог доба, ни у садашњости се не размишља озбиљно о укрупњавању пољопривредних поседа.

Ослоњена на богатство воденог потенцијала, без престанка на овом простору функционише хидроелектрана "Врла 3". У Масурици

⁵ Прецизнији историјски извори (Каниц 1991) упућују да име насеља највероватније потиче од турске речи *масур*, која значи „плодно поље“, мада нова истраживања указују на то да је могуће да име Масурица потиче још од Римљана, јер и у латинском језику постоји слична реч (*massa*), која у рударској терминологији представља уливни систем. Рударство на овим просторима за време Римљана било је широких размера.

постоји канал који пресеца село по средини и спроводи воду према четвртој власинској хидроцентрали, према Полому код Врања, а постоји и део канала који је отворен, па дренажне воде из њега могу да се користе за наводњавање. Одржавање канала, међутим, временом је запостављено, и од државе и од мештана. Многи у државној подршци акцији прочишћавања и функционалног оспособљавања дренажа, као и изградњи приступних путева, виде прилику за подстицање људи на опредељивање за бављење повртарским и воћарским културама.

Подстицајна средства кроз принос по хектару и регресирана набавка нафте за машине позитивни су примери подршке државе пољопривредним произвођачима. Ствари сасвим другачије у случају жетвених радова. Док је раније општина одређивала заједничку цену коју комбајнери могу да наплате са житних поља од сељака, данас цену комбајна самостално одређују власници огромних машина, водећи најмање рачуна о интересима самих сељака, којима на крају производног циклуса не преостају ни средства за обезбеђивање просте репродукције.

Наши саговорници поштено признају да актуелне општинске власти нуде регистрованим пољопривредним произвођачима помоћ кроз различите фондове за рефундирања трошкова набавке репроматеријала и средстава за рад и за организовање производње. Међутим, сељаци немају готов новац за куповину нових производа у продавницама, које би им касније општинска каса надокнађивала путем фискалних рачуна. Недостатак новчаних средстава тера их да купују половну робу или непрестано преправљају оно што скромно поседују у својим двориштима.

Сигурност би међу произвођачима била много већа и у случају да постоји унапред прецизирана откупна цена производа, као и познати откупљивачи. („Аршлама“ је била аутохтона сорта црног лука, који се само овде производио, на стотине тона су људи откупљивали и колима терали у Пирот и Лесковац. Постојала је до почетка осамдесетих година прошлог века и задруга, мој деда је тамо радио, паре су одмах исплаћиване на руке“ – подсећа Марко Симић.) Некада, у краљеве време, у Масурици је постојала, друга по величини у земљи, земљорадничка задруга. Била је чланица главног Савеза земљорадничких задруга у Београду, убрзо по оснивању обезбедила је Масуричанима тријер за тријарење сеоског жита и млин за млевање жита (Стаменковић 2002). Уз нужне трансформације, наставила је да послује и у социјалистичком периоду, све до краја осамдесетих година. Откупним и прерађивачким делатностима, додуше у приватном власништву, данас обавља издвојен део некадашњег пољопривредног комбината „Масурица“.

“Масуричка задруга је, после оне у Азањи, била друга задруга у Србији по ефикасности рада. Била је прва сточарско-селекциона задруга набавно-продајног типа. Најимућнији домаћини су иницирали и изградњу прве хидроцентрале у овом крају, освештана је 1936. године. Имали су грађевинску задругу која је градила Палату 'Албанију' у Београду“, појашњава Новица.

Многи спас препознају у неповратним кредитима, којима би надлежне институције подстицале постојеће и активирале нове посленике на бављење пољопривредом. Или макар повољним кредитима за обезбеђивање система за наводњавања површина под засадима системом „кап по кап“, од пресудног значаја за обезбеђивање квалитетне бербе. Док се то не деси, Масуричанима на располагању стоје и даље турске ваде.

„Ево шта ради наша држава: доведе странца који радника плати неку мизерну плату, а добије надокнаду десет хиљада евра по човеку. Нека да пољопривреднику десет хиљада евра, има одмах пет чланова породице да запосли и уздигне целокупно домаћинство! Или не мора паре: нека му поклони трактор, тањирачу, дрљачу, прскалицу или неку другу механизацију. А неком другом домаћину неку другу ствар, на пример, цистерну за воду и црева за систем наводњавања 'кап по кап'. Па да видиш шта ће све да уради ти људи кад удруже то што су појединачно добили!“, готово срдито зборе наши саговорници.

Са неверицом се помиње и прича да општина планира изградњу језера и купалишта на крају села; засад, нема назнака да ће кренути ни груби радови.

Могу ли сељани да ураде нешто за саме себе?

Драган и Љиљана откривају да изнад села, на мање од километра, поседују осамдесет ари шума, које су пре само пола века биле *крчевине*, отете од шуме и претворене у парцеле за узгајање воћа, поврћа и жита, и *виногради*.

“Мени је свекрва говорила да су тикве од десет кила и снопове жита спуштали са тих њива. А ми сад немамо пут да одемо до њих“. А Драган критичким гласом додаје: „Мој отац је у своје време платио да се раскрчи шума од осамнаест ари и да се претвори у парцелу за њиву или ливаду. А ја сам својим нерадом дозволио да то опет постане шума... Шездесет,

седамдесет домаћинстава има тамо поседе. А шта треба да урадимо? Да дамо по две-три хиљаде динара свако, да платимо један булдожер који би раскрчио пут до горе, ето нам и пута, ето нам и храстова дрва за огрев преко зиме, а не да сваке зиме купујем дрва за огрев!“, поткрепљује Љиљана причу.

Још пола километра даље, постојало је некада село Ушине, које је у међувремену изумрло. Позивајући се на турске архиве, Новица наводи податке према којима је манастир из поменутог села својевремено морао да преда Турцима осам тоне шире. Просечно, свако домаћинство је морало да преда између сто и двеста килограма шире и осамдесет до сто килограма меда. Додаје још и да је Феликс Каниц, у списима приликом пропутовања кроз Србију пред крај деветнаестог века, изражавао изненађење плантажама винограда на овим просторима. Писао је о специфичној сорти грожђа, које се не прска и не штити од болести, као и о плантажама ораха, које су Канађани нештедимице секли. Данашње преостало становништво је својом незаинтересованошћу и нерадом довело до нестанка праксе својих очева и дедова.

Пољопривреда је некада била насушни вид производње, искључиво се живело од ње, а данас је многим само допунски вид делатности. Људи су били упућени једни на друге, самоорганизовали су се да заједничким радом зараде парче хлеба и створе вредност за своју породицу. Драган и Љиљана присећају се како се по пет-шест домаћинстава удруживало и правило дупле запреге, организовано се по седам-осам дана ишло у орање и сетву. Предњачило је задругарство као облик организовања сељака. Оног тренутка када егзистенција људима више није примарно била везана за земљу, већ за приходе у друштвеним предузећима у којима су се масовно запошљавали, они су постајали сујетни, почели су да брину само о личном интересу. Село је самостално предузимало све мање корака у решавању властитих проблема, ослањајући се све више на помоћ сурдуличке општине и верујући да будућност села пресудно зависи од локалних власти и државне политике.

Миграција у градове произвела је смањивање сеоских домаћинстава. Док су раније на њиве кретала по пет, шест људи из куће, сада преовлађују домаћинства са два старија члана, попут Петковића. А ни млади људи неће да раде, придодаје Драган. На њивама не можеш да видиш човека млађег од педесет година, а момака попут Марка, испод четрдесете, опредељених за пољопривреду, нема ни десетак у селу.

Закључак

Оно што у пољопривреди спадне на старачке и женске руке, не може да се унапреди – слажу се хорски наши саговорници из Масурице. Ко је спреман на скроман живот, уз поседовање почетног капитала (објекти, машине), радне снаге и љубави за обделавање земље – сама земља није проблем, може да се узме у закуп – има се чему надати на селу. Али, не на било ком селу. Нема повратка у планинске забити без лекара и продавнице, у којима зима траје шест месеци, а деца немају с ким да се друже и да иду у школу, па макар имали најбоље путеве, спроведену воду и струју.

Другачије ствари стоје са приградским селима, попут Масурице. Због близине урбане зоне већ имају уређену електричну, водоводну и саобраћајну инфраструктуру, треба понешто уложити у механизацију, сточни фонд и биљне културе. А кад пристигну први приходи од рибизли и другог воћа, можда доведу до промене свести код сељана и натерају их да се изнова удружују. Попут њихових предака који су организовали номадске испаше хиљада оваца на обронцима Варденика, од априла до новембра месеца.

Литература

- Влајковић, Ивана. “Масурица II (Сурдулица).” У *Село у пограничју*, приредили Драгољуб Б. Ђорђевић, Ђура Стевановић и Драган Годоровић. Београд: Службени гласник и Завод за проучавање села, 2012.
- Каниц, Феликс. *Србија, земља и становништво*, књига II. Београд: Српска књижевна задруга, 1991.
- Стаменковић, Душан и Марија Станковић. “Масурица I (Сурдулица).” У *Село у пограничју*, приредили Драгољуб Б. Ђорђевић, Ђура Стевановић и Драган Годоровић. Београд: Службени гласник и Завод за проучавање села, 2012.
- Стаменковић, Србољуб. *Географска енциклопедија насеља Србије*. Београд: Агена, 2002.

Фотографије

Слика 1: Драган Петковић (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 2: Љиљана Петковић (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 3: Домаћини са гостима испред свог дома (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 4: Дом Петковића у Масурици (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 5: Пољопривредна механизација (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 6: Испред њиве са засадима рибизле у Масурици (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 7: Део њиве са воћњаком и баштом (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 8: Љиљана показује како се плевти рибизла од траве (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 9: Род двогодишњег засада рибизли (Д. Тодоровић, 2012)

Слика 10: Род двогодишњег засада рибизли (Д. Тодоровић, 2012)

Драган Тодоровић
Душан Стаменковић

УЗГАЈАЊЕ ЦРНЕ РИБИЗЛЕ У МАСУРИЦИ (СУРДУЛИЦА): НОВА ПЕРСПЕКТИВА

Резиме

Масурици, једном од највећих села у сурдуличкој општини, подесан географски положај одредио је бурну историју још од периода римског освајања Балканског полуострва. Почетком нове ере Римљани су издвајали железну руду из слива реке Врле, у време краља Милутина у 13. веку то су чинили рудари из Новог Брда и Кратова, а у османлијском периоду Арнаути. Од ослобођења од Турака па све до пред крај Другог светског рата, животни амбијент се мења: гребене Варденика запоседају сточари, а најплодније оранице у Врањском Поморављу земљоделци засејавају пшеницом, кукурузом и повртарским културама. Њиве, баште и ливаде обилато напајају непресушни водени потенцијали. Опадањем сточног фонда пред крај старог и почетком новог миленијума поступно ово село претвара у воћарски крај.

Драган и Љиљана Петковић изданци су постсоцијалистичке обнове која је променила социјалну структуру сурдуличке општине. Индустријализација је Масуричане преиначила у грађевинце, текстилце и занатлије, као и у лекаре, учитеље и службенике. Обрада земље и узгој стоке постају мешовито занимање или се у потпуности напуштају. Негативни ефекти постсоцијалистичке транзиције враћају, међутим, људе пољопривреди, чак новим културама (црна рибизла), чије узорно узгајање обећава уносне приносе и приходе вредним домаћинима и нову развојну перспективу селу.

Кључне речи: југоисточна Србија, Сурдулица, Масурица, црна рибизла.

GROWING BLACK CURRANTS IN MASURICA (SURDULICA): A NEW PROSPECT

Summary

Masurica, one of the largest villages in the municipality of Surdulica, had a troublesome past starting from the Roman conquest of the Balkan peninsula and this past was largely determined by the village's favourable location. At the dawn of the new era, the Romans extracted iron from the basin of Vrla, which continued during the rule of king Milutin in the 13th, by miners from Novo Brdo and Kratovo, and later on, during the Ottoman rule. From the liberation from the Ottomans all until World War II, the living conditions in the village gradually changed: Vardenik's reefs got inhabited by cattle breeders, and the fertile soil in Vranjsko Pomoravlje was used to plant wheat, corn and vegetables. Fields, gardens and meadows were watered by inexhaustible springs. The reduction of the number of livestock at the end of the old and the beginning of the new millennium caused the village to turn to growing fruits.

The destiny of Dragan and Ljiljana Petković is a "sprout" of the post-socialist reconstruction, which changed the social structure of the municipality of

Surdulica. Industrialization converted the inhabitants of Masurica into builders, textile workers and craftsmen, as well as into physicians, teachers and clerks. Agriculture and cattle breeding were either abandoned or combined with other professions. However, lately, the negative effects of the post-socialist transition have been forcing people to go back to agriculture and start growing some new cultures (such as black currant) – standardized growing of these cultures guarantees lucrative yield and income to industrious people and a new prospect to the village.

Key words: Southeastern Serbia, Surdulica, Masurica, black currant.